

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ ЛЕКСИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ)

Аналіз інноваційних процесів сучасного медіатексту дозволяє з'ясувати основні тенденції в оновленні мас-медійної лексики, здійснити семантичний аналіз новацій іншомовного походження, окреслити сфери їх поширення й дати їм оцінку, дослідити неологізми-новотвори в мові сучасних мас-медіа і визначити найпродуктивніші способи їх творення, виявити особливості експресивного мовлення сучасних українських засобів масової інформації. Це сприятиме визначенню специфіки розвитку мови сучасних засобів масової інформації, що безпосередньо пов'язана з розвитком соціуму, формується під його впливом і відображає його поступ.

Для аналізу ми обрали газетні тексти за 2001–2014 роки («Дзеркало тижня», «День», «Знамя труда», «Коммерсантъ Україна», «Сегодня», «Українська правда», «Україна молода», «Чернігівські відомості», «Gazeta.ua»). Лексеми, вибрані методом суцільної вибірки, становили понад 100 одиниць.

Мова є відкритою та динамічною системою, словниковий склад якої різноплановий за своїм характером формування, за джерелами і часом. Відкритість цієї системи полягає в тому, що вона постійно і дуже чутливо реагує на всі потреби називання предметів, процесів, явищ і ознак, що пізнаються або створюються людиною. Результати такої номінативної діяльності знаходять своє відображення у словах, що поповнюють лексичну систему мови за кількістю і якістю. Потрібно також зазначити, що природним є процес повної або часткової втрати окремих слів або ж перехід їх до категорії рідко вживаних чи застарілих. Кількісно-якісні зміни у словниковому складі відбуваються особливо динамічно порівняно з граматичною будовою і звуковим складом мови, однак це не порушує стану рівноваги, стабільності та балансу мови як центрального та найважливішого засобу спілкування протягом тривалого періоду її функціонування.

Для української мови на стику тисячоліть є показовими структурно-семантичні зрушення, оскільки лексико-семантична система зазнала впливу екстралінгвальних чинників – перетворень у соціально-політичній, економічній, науково-технічній, культурній сферах. О. А. Стишов зазначає: «Зовнішні імпульси мовних змін, номінативні й комунікативні потреби зумовлюють інтенсивні модифікації національного лексикону, зокрема появу значної кількості неологічної лексики, семантичну переорієнтацію лексики, зовнішні та внутрішні запозичення в сучасну літературну мову» [4, 7]. Безумовно, інноваційні процеси в мові, зокрема на рівні оказіонального словотворення, можуть викликати в «лінгвістичному серці» приємні та менш приємні відчуття, різного характеру емоції, сприятливі та несприятливі моменти, різне ставлення до сприйняття індивідуально-авторських новаторів як провідними науковцями, так і всіма користувачами мовою, «але сьогодні можна впевнено констатувати, що ці процеси є закономірними в історичному розвитку будь-якої мови: саме завдяки їм мовна система має своє минуле, теперішнє і майбутнє» [1, 28].

Використання індивідуально-авторських утворень, мовленнєва гра в ХХІ ст. стали характерною ознакою мови газет. І якщо на початку 70-х років В. Г. Костомаров відзначав як конструктивний принцип мови газети одночасне існування двох тенденцій – прагнення до експресії і прагнення до стандарту, то в кінці ХХ ст. явно перемагає перша з них і мова багатьох центральних газет «демократичного спрямування», звільняється від пут стандарту, що стримували її в роки застою [2].

Розглянемо тематичні групи лексики, представленої в сучасних друкованих ЗМІ.

1. ТГ «суспільно-політична лексика» (67 %). Ця тематична група концентрує в собі номінації реалій у сфері міжнародних відносин, юридичної та правової діяльності, локальних процесів – внутрішнього політичного життя України та дипломатичних питань на загальносвітовій арені, що зосереджені навколо найбільш актуальних проблем сучасності. Так, специфікою цієї тематичної групи, в першу чергу, є широта її діапазону. Політична лексика охоплює терміни ідеології, юриспруденції, частково військової справи, аббревіатури, загальноживані найменування, назви партій, асоціацій, об'єднань суспільно-політичного характеру, власні назва та перифрази, за якими стоїть певний комплекс політичних асоціацій та уявлень тощо. Зазначимо, що «панівною тенденцією в галузі інноваційних процесів у сучасній політичній комунікації можна назвати прагнення до створення неологізмів на ґрунті національної мови та застосування «народної етимології» з метою актуалізації іронічного підтексту та комічного ефекту» [3, 156]. Сюди уналежнюємо наступні лексико-семантичні групи.

1. Найменування окремих осіб: *партбоси, переговорники, підписанти, мітингарі, заводіяки, майдауни, майданівці, свободовці, «тітушкі», юльфани, новорухівець*, напр.: *Підсумки переговорів, сором'язливо озвучені партбосами з трибуни Майдану в ніч із 23 на 24 січня, – ємна характеристика їхньої спроможності як політиків* («Дзеркало тижня», 2014); *Вербувальники тітушків з харківського бійцівського клубу «Оплот» так і не змогли відправити до Києва «заявлені» 400 бойовиків у понеділок, 20 грудня* (День, 2014).

2. Збірні назви: *«небесна сотня», «коктейльна молодь», беркутня*; напр.: *На Грушевського полум'я ще вище, по залізнякам калатають ще гучніше. К. підбирається аж до самої колонади, подивитися, як воює «коктейльна молодь»* (День, 2014).

3. Номінації подій та процесів: *сепаратизм, люстрація, каденція, популізм, євроінтеграція, Євромайдан*; напр.: *Тим часом, з'явилася інформація, що на підмогу мітингарям на Винниченка, 18 рушили активісти з Євромайдану, здебільшого – молодь* (День, 2014);

4. Номінації установ: *центрвиборчком, Укравтодир, Мінапк*; напр.: *Їх мета – звільнення захоплених приміщень КМДА, Будинку профспілок, Мін'юсту, Мінапк, Українського дому, Палацу «Жовтневий»* (Дзеркало тижня, 2014).

5. Номінації політичних рухів та партій: *«УДАР», «Партія регіонів», «Фронт змін», «Демократичний альянс», «Європейський вибір», «Правий сектор», «Братерство»*; напр.: *Колишні члени партії "Фронт змін" і колишні народні депутати з фракції «Батьківщина» створюють нову партію – «Демократи»* (День, 2013).

Політична арена наповнюється новими подіями і разом з ними виникають, як відгук на суспільно-політичні процеси, нові слова для позначення цих реалій. Також відзначимо, що сфера політичних подій – це завжди сфера пильної уваги громадськості. Автори намагаються привернути увагу до описуваної проблеми, події, явища, а увагу, як відомо, привертає те, що порушує норми стандарту, відходить від звичного та буденного, має експресивний потенціал.

2. ТГ «економічна лексика» (16 %). Економічна лексика характеризує таку галузь діяльності людини, як професійно-виробничу, фінансову-банкову, охоплює сферу вільного обігу товару та капіталу, умови і можливості купівлі-продажу, ринкового обігу, стандартизовані міжнародні операції і заходи економічного спрямування тощо. Сюди належать такі лексико-семантичні групи.

1. Інформаційно-технологічна лексика: *блогери, кіберзлочинці, айтішники, лайкати, твіттерфонія, ліфтолук, туалотолук, селф*; напр.: *Пряма трансляція концертного*

виконання **твіттерфонії** відбудеться 3 березня та буде здійснюватися через інтернет (Україна молода, 2014).

2. Власне економічна лексика: *інформпривод, бекграунд, франшиза, оффшорні рахунки, грошозбиральний, вільноринковий*; напр.: В Україні (канал "1 +1") офіційно пробирається 3-й сезон популярної **франшизи "Шерлок" ("Sherlock")** виробництва BBC Wales (Дзеркало тижня, 2014).

Переважає більшість лексем економічної термінологічної системи, що функціонує на українській друкованій шпальті є запозиченою або калькованою (переважно з англійської мови). З часом «штамп чужорідності» зникає з цих слів і вони поступово стають нормалізованими, адаптованими до мови, що запозичує, а деякі з них входять в мовну систему як кодифіковані, створюючи нову мовну норму. Такі процеси відбуваються під впливом, в першу чергу, екстралінгвальних чинників, таких, як економічна інтеграція, результат науково-технічної революції одним із наслідків якої є поява нових галузей наук зі своєю інноваційною термінологічною базою, що поступово стає надбанням світового загалу і українського зокрема, розвиток міжнародного ринку, процеси глобалізації тощо.

3. ТГ «культурно-мистецька лексика» (17 %) охоплює номінації загальносвітових культурних процесів та напрямів сучасного мистецтва, реалії кіноіндустрії, театральної та музичної сфери, вміщує в собі назви осіб за родом занять тощо, напр.: *шоуменіли, шерлокоманія, кіногеній, кіномани, , кіноблюз, арт-новинка, арт-спадщина, арт-ніша*; напр.: *Саме арт-позиціювання стало трендом* (Дзеркало тижня, 2013). Більшу частину лексем цієї тематичної групи складають запозичення із західноєвропейських мов (англійської, французької, німецької). Англіцизми є активними представниками термінологічної системи сучасного мистецтва, вони поповнюють різні мовні системи інноваційними-лексемами, багато з яких стають кодифікованими в мові, що запозичає.

Доречно зазначити, що ці тематичні групи є не випадковими і поява в межах кожної з них лексичних інновацій пояснюється загальносуспільними явищами та процесами. Так, останнім часом політичні події, що є характерними для українського суспільства не можуть не знаходити свій відгук в мовній системі, тому тематична група «політична комунікація» є найбільш численною з позиції оказіонального творення. Масова комп'ютеризація суспільства, активне поширення всесвітньої мережі Інтернет, соціальних мереж, глобалізація створюють нові реалії, а разом з цим і нові слова для їх позначення. Шар економічної та культурно-мистецької лексики демонструє традиційні та найбільш характерні для цих сфер людського буття процеси словотворення – запозичення та калькування з західноєвропейських мов. Загалом вони відбивають закономірні процеси суспільства сьогодення, що мають глобальний, міжкультурний та інтеграційний характер.

Список використаної літератури

1. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація : [монографія] / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.
2. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс : Текстуалізація реальності: [монографія] / Н. В. Кондратенко. – Одеса : Чорномор'я, 2007. – 156 с.
3. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе. Некоторые особенности языка современной публицистики / В. Г. Костомаров. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 256 с.
4. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.